

Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Kroměříži

Stavebněhistorický průzkum Mostu u Amerického domku v Podzámecké zahradě v Kroměříži

Okr. Kroměříž, Zlínský kraj
Září/listopad 2010
Dalibor Janiš
spolupráce: Radim Vrla

Obsah:

Popis objektu	str.4
Stavební historie	str.5
Hodnotné detaily a prvky	str.6
Architektonické, urbanistické a památkové závady	str.7
Náměty na obnovu objektu	str.8
Seznam příloh	str.9
Seznam fotografií	str.10

Popis objektu

Most u Amerického domku, či přesněji jeho torzo, se nachází v jihozápadní části Podzámecké zahrady nad mělkou vodotečí. Jeho pozoruhodné půdorysné utváření je determinováno šikmým stykem vodoteče s parkovou cestou.

Zděná konstrukce mostu je tvořena dvojicí mostních čel a segmentově utvářenou mostní klenbou, položenou na svislých zdech, situovaných na březích strouhy.

Východní čelo je z velké části destruováno, zbývá z něj především větší fragment levé (jižní) části a zlomek pravé partie – ten je navíc odtržen od základu a vychýlen směrem od komunikace. Střední část čela je destruována; destrukcí byla obnažena část cihelné konstrukce klenby. Průběh klenby nemá ideální, segmentový tvar, je poněkud deformován.

Líc uvedené levé části čela je tvořen z vodorovných vrstev cihelného zdiva (2 řady cihelných vazáků), střídaných cca 30 cm mocným pásem zdila kamenného. Cihly jsou použity kvalitní, pevné, velkého formátu (7x15x31cm; tento formát je použit na celém mostě). Ve spodní části je zachován zdobný prvek v podobě slepé rozety, jejíž šambrána je budována z cihelných tvarovek (vnější čelo má rozměry 3x15x7x15cm) a před líc předstupuje o cca 5cm. Otvor rozety je v hloubce cca 20 cm zaslepen zdivem s omítkou na povrchu.

Spáry mezi cihlami i kameny v ploše líce nesou stopy po přespárování tvrdou, cementovou maltou.

Pravá část líce, jak je uvedeno, je vykloněna od svislice. Lícová partie je překryta z velké části hlínou. Z charakteru narušeného zdiva i z historické fotodokumentace vyplývá logický závěr, že líc této části byl utvářen podobně, jako u popsané levé části.

Západní čelo je poněkud zachovalejší, než východní. Patrná je především severní (levá část) čela, která má obdobnou skladbu, jako popsaná část východního čela (střídání vrstev cihel a kamene), ozdobná rozeta zde však provedena není. Popsaný líc této části čela navazuje na mohutný, segmentově vyklenutý líc cihelného pasu (čelo mostní klenby). Pas má šířku cca 47 cm (skladba cihel v jednom svislém prvku je vazák-běhoun, vodorovné spáry jsou převázány). Celková délka pasu je cca 340 cm. Paty tohoto pasu spočívají oboustranně na kamenném zdivu se svislými vnějšími líci. Shora na pas nasedají fragmenty cihelného zdiva

Pravá část líce je z větší části zasypána zeminou.

Klenba mostu; pokud je možno soudit, klenba je, kromě pasů v čelech konstrukce, je budována pouze z jedné vrstvy na výšku postavených cihel. Skladba cihel je pozoruhodná v tom, že respektuje kolmici k čelům mostu. Vzhledem k tomu, že vrchol mostní klenby neprobíhá kolmo ke komunikaci, běží vrstvy cihel v půdorysu v podstatě diagonálně a jejich průmět do svislé roviny je zaoblený. Vrcholnice klenby je tvořena napříč kladenými cihlami.

Podobně jako pas v západním čele, i paty klenby spočívají na kamenných zdivech se svislými líci.

Stavební historie

Archivní průzkum zatím nepřinesl konkrétnější dobové informace o tomto mostě. Prvním dokladem o jeho existenci je mapa z roku 1850, kde je již zaznačen.

Je pravděpodobné, že most je součástí díla významného architekta Antonína Archeho (1793-1851), autora návrhu nové krajinářské úpravy Podzámecké zahrady, součástí jehož architektonického programu most tvoří.

Je pravděpodobné, že konstrukce mostu byla zděná pouze po povrch mostovky. Typ zábradlí bohužel není doložen.

Zajímavý je rovněž téměř nepoužívaný název „Červený most“, který může evokovat vzpomínku na barevné řešení objektu (pravděpodobnější nátěr omítky, je možné, že se zde uplatňovaly i partie režného, cihlového zdiva). Dnes používaný název Most u Amerického domku upomíná na stavbu stojící opodál v porostu zahrady. Na žádném z dobových plánů však není uváděno speciální pojmenování tohoto mostu i když u většiny ostatních zděných mostů tomu tak bylo.

Přesto nelze říci, že by byl tento most kompozičně nevýznamný. Byl komponován jako dominanta při pohledu z nedaleko stojícího tzv. Fantazijního pavilonu (most krytý konstrukcí s orientálními motivy – dnes zaniklý) a pohledová část konstrukce jeho se odrážela v nevelkém tzv. Leknínovém jezírku. Z mostu se otevíral velmi pěkný pohled jak na zmíněné jezírko a pavilon, tak z druhé strany na drobný vodopád – uměle navršenou skupinu mohutných kamenů, které výrazně čeřily tok vodního přivaděče. Romantickou náladu rozeklaných skalisek a hučící vody ještě umocňovaly výsadby tisíců s trvalou tmavou zelení kontrastující se světlou kůrou nedaleko stojícího platanu.

Zapomenutý most v odlehlé části zahrady doplatil na nedostatek údržby od druhé poloviny 20. století. Postupně byly ničeny horní partie zdiva mostních čel, až v roce 2008 došlo k odtržení části zdiva východního čela (to se zprvu projevilo hlubokou puklinou v mostovce) a k jeho masivní destrukci.

Hodnotné detaily a prvky

Stávající most představuje pouhé torzo, jehož některé stavební prvky jsou vážně narušeny.

Hodnotným technickým detailem je především mostní klenba, resp, její prostorově – technické řešení.

Dalším hodnotným prvkem je princip střídání stavebních materiálů na fasádě čel v kombinaci se slepou rozetou.

Architektonické, urbanistické a památkové závady

Vážné technické problémy mostu způsobily architektonické závady v podobě destrukce horních částí architektury (zábradlí, koruny zdiva) a částí čel.

Náměty na obnovu objektu

Bez radikálního stavebního zásahu se most brzy ocitne v závěrečné fázi své existence.

Je zřejmě nezbytně nutné provést odborné statické posouzení stavu mostní klenby. Pokud to bude technicky reálné, je žádoucí provést její důkladnou opravu (odstranění násypu, srovnání deformací, očištění, vyklínování, vyspárování...).

Stejně tak je nutno postupovat i u dochovaných částí čel.

V případě nemožnosti opravy je žádoucí rozebrání zdiva a jeho znovuvyzdění z původního materiálu (dbát na dodržení materiálové skladby!) a při dodržení tvarosloví (slepá rozeta, skladba cihel v klenbě). Při rekonstrukci je nutno vycházet z existující dokumentace stavu mostního čela před zřícením. Dále je nutno ověřit výkopem případnou existenci osově umístěné rozety v pravé části zříceného mostního čela.

Horní část architektury, pokud nebude nalezen doklad staršího, kvalitního řešení, bude předmětem architektonického návrhu.

Seznam příloh

Tab.č.1 – plán podzámecké zahrady z roku 1850, šipkou je vyznačena poloha Mostu u Amerického domku

Tab.č.2 – schematické zaměření mostu; nahoře půdorys v úrovni klenebních patek; tmavošedou barvou je označena plocha zdiva, světlý odstín označuje plochu nahlé klenby; šrafované čáry označují směr kladení cihel klenby; západní a východní pohled – tmavošedá barva označuje plochu lícovaného zdiva, světlešedá otvor tunelu

Seznam fotografií

Obr.č.1 – pohled na most od jihovýchodu; stav 20.dubna 2007, před destrukcí čela (foto: L.Křesadlová)

Obr.č.2 – pohled na mostovku od jihu, stav po odtržení části čela a vytvoření pukliny v mostovce, 20. dubna 2007 (foto: L.Křesadlová)

Obr.č.3 – pohled na most od jihovýchodu; stav po destrukci části čela, v popředí cihly z destrukce. 22.května 2008 (foto: L.Křesadlová)

Obr.č.4 – pohled na most od východu (2010)

Obr.č.5 – pohled na torzo východního čela od východu (2010)

Obr.č.6 – pohled na východní čelo mostu od jihovýchodu; nalevo torzo jižní části čela, napravo od něj obnažená část konstrukce klenby, zcela vpravo odtržená část čela

Obr.č.7 – pohled na most od západu (2010)

Obr.č.8 – pohled na západní čelo mostu od severozápadu (2007, foto:L.Křesadlová)

Obr.č.9 – líc mostní klenby se skladbou cihel (příčně probíhá pás cihel ve vrcholnici klenby), pohled od jihozápadu (2010)

Obr.č.10 – totéž, detail při západním čele, pohled od jihu (2010)

Obr.č.11 – totéž, průhled zaklenutým prostorem od západu (2010)